

Agnieszka Buś-Bidas

Aktywizacja gminy Uście Gorlickie przez turystykę

Niniejszy artykuł prezentuje jedną z gmin turystyczno-uzdrowiskowych Beskidu Niskiego – Uście Gorlickie. Posiadane walory przyrodnicze i kulturowe oraz potencjał bazy turystycznej naznaczyły kierunek rozwoju gospodarki lokalnej gminy. Autorka wskazuje szereg działań aktywizacyjnych podjętych zarówno przez lokalną społeczność, jak i władze samorządowe na rzecz rozwoju turystyki.

Wstęp

Turystyka jest jedną z form społecznej i gospodarczej aktywności ludzkiej. Aktywność społeczna jest realizowana z jednej strony jako czasowe, przestrzenne migracje ludności, z drugiej zaś ma charakter dynamizujący działania społeczności miejscowości turystycznych do wykorzystania możliwości recepcji turystycznej. Turystyka określana jest także mianem „fenomenu gospodarczego”. Stała się bowiem bardzo szybko aktywnym czynnikiem rozwoju społeczno-ekonomicznego.

W Polsce traktuje się turystykę jako źródło restrukturyzacji i modernizacji sfery społecznej i gospodarczej, co szczególnie uwidacznia się w odniesieniu do miejscowości, dla których właśnie turystyka jest podstawą gospodarki lokalnej. „Przyspieszenie” rozwoju turystyki wynika głównie z posiadania walorów i atrakcji turystycznych oraz likwidacji dotychczasowych ograniczeń rozwojowych. Gospodarka turystyczna, rozumiana zarówno w skali makro, jak i w układzie regionalnym oraz lokalnym staje się istotnym czynnikiem aktywizacji gospodarczej przez tworzenie nowych miejsc pracy, podnoszenie dobrobytu mieszkańców, wzrost zainteresowania gminą. Można ją też wykorzystać jako instrument do zwalczania bezrobocia. Turystyka „wymusza” rozwój infrastruktury lokalnej, wzrost kultury i jakości życia społeczności, dążenie do zdobywania i uzupełniania wykształcenia (Burzyński i in. 1997).

Działalność w sferze gospodarki turystycznej wymaga wspólnych działań ze strony władz rządowych i samorządowych, jak również podmiotów turystycznych w celu ciągłego zwiększania konkurencyjności i efektywności ekonomicznej produktu turystycznego¹. Jednocześnie należy podkreślić, że stosunek lokalnej społeczności do tej dziedziny gospodarowania musi być szczególnie pozytywny, aby jej rozwój był zrównoważony i przynosił stopniowo coraz większe zyski. Realizacja przyjętej koncepcji rozwoju turystyki powinna być wdrażana przez władze gminne za pomocą określonych instrumentów polityki społeczno-gospodarczej. Do najważniejszych z nich można zaliczyć działania inwestycyjne i promocyjno-informacyjne. Istotnym czynnikiem warunkującym kluczową rolę turystyki w kreowaniu działalności gospodarczej w gminie jest jej kompleksowe postrzeganie, nie tylko przez pryzmat jednej gminy, ale także sąsiednich gmin i całego województwa. Wynika z tego nie tylko możliwość skorzystania ze sprawdzonych doświadczeń innych gmin, ale również koordynacja poczynań i szersza promocja swego terenu.

Współczesny turysta pragnie wypoczywać w sposób aktywny. Nie wystarcza mu zapewnienie możliwości zakwaterowania i wyżywienia. Tenis, rowery górskie, jazda konna, sporty wodne i tym podobne atrakcje są integralną częścią pakietu usług oferowanych turystyce przez wiele gmin turystycznych, w tym przez gminę Uście Gorlickie. Gmina ta posiada kilka silnych atrybutów sprzyjających rozwojowi turystyki, szczególnie walory krajobrazowe i bogate dziedzictwo kulturowe, stosunkowo dobrą dostępność komunikacyjną, bazę turystyczną o różnorodnym standardzie, jak również zasoby kadry do organizacji obsługi ruchu turystycznego.

Charakterystyka gminy Uście Gorlickie²

Granice i położenie gminy Uście Gorlickie. Gmina turystyczno-uzdrowiskowa Uście Gorlickie jest położona w zachodniej części Beskidu Niskiego, w obecnym powiecie gorlickim, co pozwala zaliczyć ją do jednej z najbardziej atrakcyjnych gmin karpackich pod względem przyrodniczym. Taka lokalizacja gminy wpływa również na kierunki jej zagospodarowania.

¹ Za produkt turystyczny uważa się „zintegrowane przeżycia”, jakie doznaje turysta od momentu wyjazdu do powrotu do domu.

² Informacje uzyskano w Urzędzie Gminy w Uściu Gorlickim.

Gmina obejmuje kilka jednostek fizjograficznych: Hańczowskie Góry, Pasma Magurskie, Góry Grybowskie, Kotlinę Gładyszowa. Powierzchnia gminy wynosi 287 km². W jej skład wchodzi 20 jednostek osadniczych (wsi) tworzących jednolity blok położony w malowniczych dolinach rzeki Ropy i licznych potoków górskich.

Struktura zatrudnienia. Struktura zatrudnienia, źródła utrzymania i dochody ludności gminy odzwierciedlają tylko w pewnym stopniu zależności między funkcją turystyczną a wymienionymi cechami.

W badanej gminie 33,7% ludności utrzymuje się z pracy w rolnictwie. Dochody z działalności rolniczej, pomimo że powiększone o zyski z własnego lasu i rzemiosła, nie są wystarczające. Spowodowane jest to następującymi uwarunkowaniami geograficznymi: średnio urodzajne gleby, górzystość terenu, niekorzystne warunki hydrograficzne. Czynniki te utrudniają intensyfikację produkcji rolnej i pełną mechanizację rolnictwa. Do tego należy także dołączyć uwarunkowania specyficzne dla tego rejonu wynikające z zakorzenionej tradycji małych (średnio 4,5 ha), ekstensywnych, niskotowarowych, samowystarczalnych gospodarstw rolnych produkujących na własne potrzeby. Od początku lat 1990 zauważa się wśród rolników przejawy przedsiębiorczości w charakterze działalności agroturystycznej.

Zatrudnionych w gospodarce społecznej i nieuspołecznionej jest zaledwie 21% ogółu ludności. Niewielką grupę (około 100) stanowią osoby bezpośrednio związane z obsługą ruchu turystycznego. Pracują na stałe lub sezonowo w uzdrowiskach, obiektach wczasowo-wypoczynkowych i innych ośrodkach turystycznych. Pozostała część osób zatrudniona jest w branżach pośrednio związanych z turystyką: telekomunikacja, transport, administracja.

Znaczne zasoby siły roboczej, w tym bezrobotni (blisko 20%), przy niskim stopniu uprzemysłowienia i zurbanizowania gminy angażowane są głównie do pracy w podejmowanych inwestycjach komunalnych i turystycznych, jak również w działalności agroturystycznej.

W gminie zauważa się postępujący proces zmniejszania znaczenia sektora publicznego kosztem rozrastania sektora prywatnego. W roku 1999 istniało blisko 300 podmiotów prywatnych i około 20 podmiotów sektora publicznego. Świadczy to w głównej mierze o przedsiębiorczości lokalnej społeczności. Prowadzona na własny rachunek działalność gospodarcza obejmuje wszelkiego rodzaju placówki handlowe, produkcyjne, usługowe. Służą one zaspokajaniu nie tylko potrzeb mieszkańców, ale także turystów.

Zasoby naturalne i dziedzictwo kulturowe. Gmina Uście Gorlickie jest rejonem fizycznogeograficznym Beskidu Niskiego, którego środowisko przyrodnicze stwarza szczególnie dogodne warunki dla rozwoju funkcji turystycznej, bowiem 80% powierzchni zostało zakwalifikowane do I i II klasy atrakcyjności turystycznej. Rozwojowi tej funkcji sprzyjają: znaczna lesistość (60% powierzchni gminy), czyste rzeki z możliwością budowy zbiorników wodnych, liczne źródła wód mineralnych, zróżnicowana i bogata rzeźba terenu, podgórski klimat, liczne formy ochrony przyrody, zabytki kultury i historii. Gmina Uście Gorlickie należy do czołówki miejscowości turystycznych Karpat. Nie ustępuje pod względem różnorodności i bogactwa walorów turystycznych, form turystyki i lecznictwa uzdrowiskowego takim miejscowościom, jak Krynica, Muszyna czy Piwniczna.

Swoiste ukształtowanie terenu zawierające w swym krajobrazie nie tylko pasma górskie, ale także obniżenia, kotliny czy też doliny rzeczne, jest głównym walorem środowiska naturalnego gminy. Stwarza bowiem szereg uwarunkowań dla rozwoju turystyki wędrownej, a w sezonie zimowym narciarstwa, saneczkarstwa lub *snowboardu*. Wyznaczone szlaki turystyczne i rozległe punkty widokowe pozwalają dotrzeć pieszo do uroczych zakątków gminy – ukrytych w lasach cmentarzy wojskowych czy też pięknych cerkwi grekokatolickich. Wkomponowane w piękno beskidzkiego krajobrazu dawne cerkwie urzekają wyglądem zewnętrznym i bogactwem wnętrza skupiającym się szczególnie na ikonostasie, ale także na pojedynczych przedmiotach. Warte obejrzenia są zarówno drewniane cerkiewki – prawdziwe arcydzieła ciesielskiego kunsztu budowniczych łemkowskich, jak i cerkwie murowane.

Możliwość powstania kolejnej czołowej atrakcji krajoznawczej, która wzbogaci ofertę turystyczną gminy Uście Gorlickie, stwarza opracowany przez Krakowską Agencję Rozwoju Turystyki szlak turystyczny, którego myślą przewodnią jest budownictwo drewniane regionu małopolskiego. Zainteresowanie się tą koncepcją przez gminę jest także szansą na zwiększenie ruchu turystycznego, zatrzymanie turystów na kilka dni na terenie gminy. W jej obrębie znajdują się bowiem 23 obiekty sakralne i liczne historyczne układy urbanistyczne, kompleksy zabudowy wiejskiej oraz unikatowe zespoły gospodarcze.

Pozostałością po wydarzeniach I wojny światowej z przełomu 1914–1915 są liczne cmentarze rozsiane gęsto w obrębie gminy. Lokowane na zboczach lub wierzchołkach wzniesień, nierzadko drogowskazy znaczą miejsca żołnierskich „ostatnich wart” (Dziubina 1998). Do niedawna pozostawały jeszcze w głębokim zapomnieniu. Znane i odwiedzane były

tylko przez nielicznych wtajemniczonych. Obecnie sytuacja ulega zasadniczej zmianie. Zaczęto doceniać historyczną i artystyczną wartość cmentarzy i ich znaczenie dla turystycznej promocji terenu. Przy udziale austriackiego Czarnego Krzyża (stowarzyszenia opieki nad grobami wojennymi) oraz organizacji kombatanckich rozpoczęto akcję odnawiania cmentarzy.

Zagospodarowanie turystyczne gminy Uście Gorlickie. Gmina posiada duży potencjał turystyczny. Stanowi on podstawę realizacji koncepcji rozwoju nowych i ulepszaniu już istniejących produktów turystycznych, w konsekwencji przyczyniając się do wzrostu ruchu turystycznego. Gmina Uście Gorlickie dysponuje 76 obiektami posiadającymi około 1500 miejsc noclegowych, w tym połowa ma charakter całoroczny. Stawia to gminę na pierwszym miejscu w powiecie gorlickim. W stosunku do innych typowych gmin turystycznych Karpat: Krynicy, Muszyny, Piwnicznej pozostaje w „tyle”, jeśli chodzi o liczbę miejsc noclegowych, dorównuje jednak w pełni poziomem atrakcyjności. Rozmieszczenie bazy noclegowej na terenie gminy jest bardzo nierównomierne i łączy się najczęściej ze strukturą przestrzenną walorów turystycznych. Obiekty świadczące usługi noclegowe skupiają się zasadniczo w trzech miejscowościach: Wysowej (pełniącej funkcję uzdrowiskowo-leczniczą), Uściu Gorlickim i Gładyszowie (Stadnina Koni Huculskich). W kilku miejscowościach występują pojedyncze obiekty turystyczne, najczęściej sezonowe.

Struktura turystycznej bazy noclegowej gminy wskazuje pewne zróżnicowanie pod względem rodzaju obiektów i ich standardu. Wśród obiektów noclegowych całorocznych dominują pensjonaty i ośrodki wczasowo-wypoczynkowe. Bazę noclegową sezonową stanowią głównie schroniska, które w okresie letnim cieszą się zainteresowaniem dzieci i młodzieży przebywającej na koloniach i obozach, a w okresie zimowym – na zimowiskach. W ciągu dwóch miesięcy wakacyjnych wypełnienie tych obiektów sięga blisko 100%.

Sporym potencjałem noclegowym dysponują również sanatoria. Nazwa tych obiektów jest nieco myląca, gdyż faktycznie znajduje się tam znaczna liczba miejsc dla wczasowiczów, turystów, a nie tylko kurasjuszy. Sanatoria w okresie letnim, od czerwca do sierpnia, działają jako ośrodki wczasowo-wypoczynkowe, są więc dwufunkcyjne, co pozwala zwiększyć zyski finansowe.

Nową, dość liczną i nabierającą coraz większego znaczenia pozycję w strukturze bazy noclegowej zajmują kwatery w gospodarstwach

agroturystycznych i kwatery prywatne. Dysponują przeszło 400 miejscami noclegowymi. W poszczególnych gospodarstwach kwatery znacznie się różnią pod względem liczebności pokoi, wyposażenia, estetyki wnętrz. Ogólnie można jednak stwierdzić, że są zadbane i zachęcające do wypoczynku. Najwięcej gospodarstw dysponuje 3–5 pokojami i może przyjąć jednorazowo 10–12 osób. Pomimo zainteresowania turystów nie obserwuje się tendencji zwiększania liczby pokoi w gospodarstwach, ze względu na możliwość utraty pozytywnej i cenionej cechy agroturystyki, tj. kameralnego i przytulnego charakteru zakwaterowania.

Baza gastronomiczna jest także istotnym elementem zagospodarowania turystycznego. W gminie jej wielkość jest określana na 15 podmiotów. Można wyróżnić zakłady gastronomiczne ściśle związane z obiektami turystycznymi – stołówki ośrodków wczasowych, pensjonatów, oraz zakłady gastronomiczne niezwiązane z bazą noclegową, przeznaczone jednak głównie dla turystów – restauracja Homola w Uściu Gorlickim, karczma z jadłem regionalnym Gościnna Chata w Wysowej. Zasadniczo także w każdym gospodarstwie domowym trudniącym się wynajmem kwater istnieje możliwość korzystania z posiłków. Ma ona wprawdzie minimalne rozmiary, gdyż obejmuje tylko domowników i wczasowiczów.

Baza komplementarna zapewniająca kompleksowe świadczenie podstawowych usług na terenie gminy obejmuje: placówki handlowo-usługowe (20), służbę zdrowia (4), placówki pocztowo-telekomunikacyjne (2), stacje benzynowe (2), parkingi (5). Bazę towarzyszącą stanowią także urządzenia sportowo-rekreacyjne i rozrywkowe, które umożliwiają aktywny wypoczynek zarówno latem, jak i zimą: wyciągi narciarskie w Gładyszowie i Wysowej, korty tenisowe przy ośrodku hotelowo-konferencyjnym Glimar, punkt startowy dla paralotni, zaplecze dla jeździectwa – stadniny koni w Gładyszowie i Izbach oraz stacje konne w Hańczowej, Wysowej i Nowicy.

Formy aktywności społeczno-gospodarczej w gminie Uście Gorlickie wywołane rozwojem turystyki³

Turystyka w gminie Uście Gorlickie jest tego rodzaju przedsięwzięciem, które opiera się na potencjale produkcyjnym (baza materialna,

³ Informacje uzyskano w Urzędzie Gminy w Uściu Gorlickim, Ośrodku Doradztwa Rolniczego w Uściu Gorlickim, Stadninie Koni Huculskich w Gładyszowie, a także z wywiadów przeprowadzonych z właścicielami gospodarstw agroturystycznych.

finansowa, zasoby naturalne), potencjałe rynkowym (turyści – nabywcy), a także na społecznym wysiłku i inicjatywie lokalnej. Zarówno mieszkańcy, jak i władze gminne aktywizują się w działaniach na rzecz gospodarki turystycznej. Jest ona bowiem obok lecznictwa uzdrowiskowego i przemysłu drzewnego znaczącym ogniwem rozwoju gminy.

Aktywizacja społeczności lokalnej przez turystykę. Działania miejscowej społeczności zasadniczo idą w jednym kierunku – agroturystyki. Z nią nierozzerwalnie związana jest największa w Europie **Stadnina Koni Huculskich w Gładyszowie**, wsi położonej u stóp Magury Małastowskiej. Głównie dzięki tej stadninie rozwija się górska turystyka konna w gminie Uście Gorlickie.

Stadnina z początkiem lat 1990 przeszła szereg przeobrażeń celem dostosowania się do wymogów, jakie dyktuje rynek turystyczny. Do niedawna było to jedno z gospodarstw Stadniny Koni „Siary”, ale po jej upadku Gładyszów rozpoczął samodzielnie działać w ramach Agencji Własności Rolnej jako jednoosobowa Spółka Skarbu Państwa. Prezesem zarządu i dyrektorem został wieloletni pracownik stadniny – człowiek niezwykle przedsiębiorczy, fachowiec w hodowli koni. Od samego początku istnienia stadniny usilnie starał się znaleźć sposób na poprawienie jej sytuacji finansowej, gdyż dotacje państwowe w wysokości 6–7% obrotów gospodarstwa (stawka stała od kilku lat) nie były wystarczające.

Eksperymentalna inwestycja (zaakceptowana i wsparta finansowo przez nowosądecki oddział Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa) dotycząca wytyczenia i oznakowania pierwszego w Polsce szlaku konnego wokół stadniny oraz 500 km docelowo do Krynicy, miała zadecydować, czy stadnina wprowadzi w ramy swej działalności turystykę górską. Po realizacji tego przedsięwzięcia zauważono dwie tendencje:

- wzrost obrotów z tytułu turystyki, w tym największe z jazdy konnej,
- duże zainteresowanie tego typu wypoczynkiem.

Spółka pozostała przy obranym kierunku rozwoju. Aktywność zarządzających skupiła się na kolejnej inicjatywie, która przyczyniła się do zmian w strukturze zakładu. Dokonano podziału stadniny na dwie bazy o dwóch różnych profilach: hodowlanym i turystycznym. W tym celu zakupiono w 1998 r. starą cegielnię w Regietowie. Przeprowadzono tam prace remontowo-budowlane, których efektem jest kryta ujeżdżalnia do jazdy konnej, niewielka baza noclegowa i gastronomiczna. Poczyniona inwestycja pozwoliła na rozciągnięcie sezonu turystycznego na wiosnę i jesień.

Wynikiem tych działań było stworzenie atrakcyjnej oferty turystyki kon-

nej, bardzo konkurencyjnej w stosunku do innych ofert proponowanych w regionie Karpat. Stadnina Koni Huculskich dzięki istnjącemu potencjałowi świadczy szeroką gamę usług. Latem proponuje naukę jazdy konnej, przejażdżki konne wierzchem i w zaprzęgu, zimą kuligi. Ogromną popularnością cieszą się obozy jeździeckie organizowane dla młodzieży. Ich uczestnicy doskonałą nie tylko jazdę konną, ale także doglądają koni, czyszczą je, żywią i siodłają. Nieodłącznym elementem oferty spółki są „Dni Huculskie”. Jest to impreza o charakterze najczęściej pikniku artystycznego z zawodami konnymi, aukcjami. Stanowi okazję do prezentacji i sprzedaży koni, wymiany doświadczeń hodowców. Przedłuża sezon turystyczny i jest doskonałą reklamą dla stadniny.

Pomysł przeobrażenia stadniny w ośrodek hodowlano-rekreacyjny okazał się trafiony. Stąd plany spółki dotyczą dalszej kontynuacji rozpoczętej inwestycji w Regietowie oraz stworzenia ośrodka hipoterapii dla osób niepełnosprawnych. W tej ostatniej sprawie poczyniono już pierwsze kroki. Podczas „Dni Huculskich” w 1998 r. dokonano promocji idei wybudowania i uruchomienia tego typu ośrodka. Wstępnie przeprowadzono rozmowy z przedstawicielami francuskimi, którzy są wiodącymi fachowcami europejskimi w tej dziedzinie.

Dalszy rozwoju turystyki konnej powinien odbywać się przy jednoczesnym zacieśnianiu współpracy stadniny, w okresie wakacji i ferii, z ośrodkami wypoczynkowymi w Wysowej, Krynicy, Muszynie, Wapienym i działającymi przy nich stanicami konnymi. Stworzy to przede wszystkim możliwość zapewnienia odpowiedniej liczby koni do danego obiektu wraz z instruktorem.

Stadnina doprowadziła do powstania nowych miejsc pracy stałej i sezonowej, głównie przy realizacji projektów inwestycyjnych. Stworzyła szansę innego spojrzenia na wieś – wykorzystanie koni w agroturystyce. Po części stadnina miała wpływ na rozwój agroturystyki, szczególnie w miejscowości Gładyszów. Zawarta i istniejąca do dzisiaj nieformalna umowa między spółką a agrokwaterodawcami polega na gwarantowaniu usług noclegowo-żywieniowych turystom, którzy przyjeżdżają do stadniny na tzw. wypoczynek w siodle. Spółka otworzyła perspektywy uzyskania korzyści ekonomicznych przy wykorzystaniu posiadanego potencjału turystycznego. Zyski z tego tytułu odnosi zarówno zakład, jak i miejscowi gospodarze.

Agroturystyka w gminie Uście Gorlickie pojawiła się stosunkowo niedawno, bo w początkach lat 1990. Bardzo szybko zdobyła sobie wielu zwolenników. Szacuje się, że obecnie jest ponad 400 miejsc nocle-

gowych w około 60 prywatnych kwaterach, z czego 40% jest zrzeszone w oddziale Małopolskiego Stowarzyszenia Agroturystyki w Wysowej.

Liczba gospodarstw nie jest w pełni wiarygodna, gdyż nie wszyscy gospodarze prowadzący działalność agroturystyczną zgłaszają ten fakt do ewidencji Urzędu Gminy. Dzieje się tak z różnych powodów. Jedni mają zapewnioną stałą klientelę, inni obawiają się konsekwencji w Urzędzie Skarbowym, pomimo istnienia ustawy mówiącej o nieopodatkowaniu dochodów rolnika pochodzących z wynajmu pokoi, których liczba nie przekracza pięciu (Jarosz 1996).

Działania w zakresie agroturystyki traktowane są przede wszystkim jako źródło uzyskania dodatkowych dochodów dla miejscowych rolników. Świadczenie usług agroturystycznych jest także doskonałym pomysłem na wykorzystanie istniejącej bazy noclegowej (ogólnie w gminie dość popularnym zjawiskiem jest lokata kapitału w wybudowanie dużego wielorodzinnego domu). Inne motywy to także: atrakcyjne położenie gospodarstwa, możliwość sprzedaży produktów rolno-spożywczych, poszerzanie kontaktów z ludźmi.

W wielu gospodarstwach zaznacza się zależność między udziałem turystyki w dochodach a rozwijaniem jakości usług i podnoszeniem ich konkurencyjności. Współdominują gospodarstwa, których dochody z turystyki mają jedynie uzupełniające znaczenie w jego ogólnych dochodach, oraz gospodarstwa, w których udział z tej działalności jest podstawą dochodów. Przypuszcza się, że wielkość zysków podawana przez agrokwaterodawców jest zaniżona, głównie z obawy przed opodatkowaniem lub z braku prowadzenia ewidencji przychodów i wydatków.

Powołując się na klasyfikację gospodarstw agroturystycznych zawartą w książce A. Jarosza *Agroturystyka jako szansa aktywizacji gospodarstw wiejskich regionów turystycznych Małopolski Wschodniej* można stwierdzić, że większość gospodarstw znajduje się w fazie wstępnej lub początkowej. Gwarantują one podstawową infrastrukturę turystyczną, głównie mieszkaniową i żywieniową. Liczne gospodarstwa podejmują próby dalszej specjalizacji w postaci zagwarantowania atrakcyjnej formy spędzania wolnego czasu. Działalność inwestycyjna większości gospodarstw agroturystycznych ma charakter rzeczowy, odtworzeniowy i rozwojowy. Nakłady finansowe najczęściej skierowane są na:

- modernizację lub remonty budynków mieszkalnych,
- wyposażenie mieszkań (zakup mebli, sprzętu kuchennego itd.),
- urządzenie bazy do uprawiania sportu, zakup sprzętu (rowerów, bryczek) oraz innego wyposażenia.

Rolnicy – usługodawcy uruchamiają swoją działalność angażując

głównie własne oszczędności wspierane pożyczkami u krewnych i znajomych. Nieliczni korzystają z kredytu bankowego, kredytu preferencyjnego (jego dysponentem jest Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która udziela dopłat do oprocentowania kredytu bankowego), bądź kredytu branżowego. Dostęp do tego rodzaju źródeł finansowania jest trudny. Wiele problemów nastroczają: niejasne przepisy, wymagane zabezpieczenie spłaty kredytu, wysokie oprocentowanie. Jedną z form złagodzenia istniejących warunków kredytowania, związanych głównie z procedurą zabezpieczenia długu mógłby stanowić fundusz gwarancyjny na szczeblu jednostki samorządowej lub instytucji rolniczych bądź turystycznych.

Popularyzacją agroturystyki w gminie zajmuje się Ośrodek Doradztwa Rolniczego (ODR) z siedzibą w Uściu Gorlickim. Od początku lat 1990. rozpoczął on działania upowszechniające tę formę działalności gospodarczej wśród rolników. Z chętnymi do współpracy gospodarzami prowadzono rozmowy instruktażowe, wizytowano zagrody. Obecnie działalność ODR-u została poszerzona o nowe inicjatywy. Organizuje on, przy współpracy z władzami gminnymi, szkolenia dla rolników. Ich celem jest kształtowanie u gospodarzy pozytywnych postaw, zmiany świadomości i mentalności wobec turystyki i turystów. Nieodłącznym elementem szkoleń jest ciągle informowanie o zmieniających się podstawach prawnych w agroturystyce, o popycie na ten rodzaj usług, obowiązujących normach ilościowych i jakościowych dotyczących pomieszczeń i ich wyposażenia. ODR służy także doradztwem w zakresie ekonomiki i finansów. Ułatwia dostęp do pożyczek lub kredytu preferencyjnego dzięki udzielaniu fachowej pomocy przy tworzeniu projektów inwestycyjnych w gospodarstwach agroturystycznych.

Na rozwój przedsięwzięć agroturystycznych wpływają również władze gminne, które skupiają przede wszystkim swoją uwagę na organizowaniu wyjazdów na giełdy, targi, imprezy agroturystyczne, m.in. do Katowic, Krakowa i Warszawy. Na folderach wydawanych przez Urząd Gminy również są umieszczane informacje o rozmieszczeniu gospodarstw agroturystycznych. Pośrednio władze sprzyjają rozwojowi agroturystyki dzięki inwestycjom w zakresie infrastruktury komunalnej.

Reasumując uwagi o działalności agroturystycznej trzeba stwierdzić, że jest ona traktowana jako jedna z form wielofunkcyjnego rozwoju gminy Uście Gorlickie, koncentrująca się nie tylko na zasobach rolniczych, ale także turystyczno-rekreacyjnych. To działalność gospodarcza polegająca na przyjmowaniu gości we własnym gospodarstwie rolnym, przynosząca dochód i miejsca pracy samym gospodarzom oraz całej sferze pro-

dukcyjno-usługowej gminy. Agroturystyka stwarza także możliwości pełniejszego wykorzystania zasobów mieszkaniowych gminy.

Rola władz lokalnych w rozwoju turystyki. Władze lokalne gminy Uście Gorlickie, podobnie jak miejscowa społeczność charakteryzują się stosunkowo dużą przedsiębiorczością i inicjatywą. Realizują systematycznie na rzecz rozwoju turystyki priorytetowe programy obejmujące następujące działania:

- inwestycyjne – w sferze infrastruktury komunalnej,
- promocyjne i ofertowe,
- polepszenia jakości walorów turystycznych i ich zdolności przyciągania turystów,
- popularyzatorskie.

1. Działania inwestycyjne w sferze infrastruktury komunalnej i turystycznej. Przedsięwzięcia inwestycyjne, które podejmują władze lokalne, faktycznie dzielą się na dwie kategorie. Występują inicjatywy pośrednio wpływające na rozwój turystyki na terenie gminy oraz bezpośrednio z nią związane. Spośród wysiłków inwestycyjnych skierowanych na dalszą, szybszą poprawę warunków życia, zaspokojenia potrzeb ludności zarówno zamieszkałej na terenie gminy, jak i samych turystów, należy wymienić inwestycje z zakresu:

- a) drogownictwa,
- b) telekomunikacji i gospodarki komunalnej,
- c) ochrony środowiska,
- d) rolnictwa.

Przedstawione inwestycje podejmowane są w głównej mierze ze środków finansowych, które władze gminne umiejętnie pozyskują z różnych źródeł, w szczególności z:

- Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa,
- Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- Europejskiego Funduszu Rozwoju Wsi Polskiej,
- Fundacji Programów Pomocy dla Rolnictwa (FAPA),
- dotacji budżetowych,
- dotacji wojewody,
- Funduszu Ochrony Gruntów Rolnych w Urzędzie Wojewódzkim.

W zakresie turystyki możliwości władz gminnych są ograniczone głównie względami finansowymi lub prawnymi. Stąd inicjatyw z tej dziedziny podejmowanych jest stosunkowo niewiele. Godne uwagi jest przedsięwzięcie budowy stancy wodnej w Klimkówce. Realizacja tej inwestycji była możliwa dzięki uzyskaniu środków finansowych z PHARE

Tourin III. Powstało dobrze zorganizowane zaplecze sportowo-rekreacyjne na obszarze blisko 4 ha (własność gminy) z niezbędnym wyposażeniem do uprawiania sportów wodnych typu kajakarstwo i żeglarstwo. Możliwości inwestowania na tym terenie przez władze gminne w rzeczywistości zakończyły się w momencie zwrotu wywłaszczonych niegdyś terenów byłym właścicielom, a w roku 1999 na mocy Rozporządzenia Rady Ministrów przekazano zalew Klimkówka gminie Ropa.

Władze gminne podjęły w latach 1990. szereg innych działań inwestycyjnych: wytyczono pięć tras rowerowych, stworzono nowe pola namiotowe, rozbudowano ośrodek jazdy konnej w Hańczowej.

Wiele inicjatyw z zakresu turystyki podejmują jednak osoby prywatne. Spowodowane jest to komercyjną formą większości usług turystycznych. Władze lokalne w mniejszym lub większym stopniu angażują się w tego typu przedsięwzięcia. W ich gestii leży m.in. wydawanie pozwoleń na budowę, dokonywanie zmian w planie zagospodarowania przestrzennego.

Władze samorządowe zdając sobie sprawę z faktu, że dla dalszego rozwoju turystyki i rekreacji na terenie gminy niezbędne jest pozyskanie środków finansowych od potencjalnych prywatnych inwestorów, opracowały cały katalog preferencji. Obejmuje on następujące instrumenty ekonomiczne:

- przygotowywanie atrakcyjnych lokalizacji pod inwestycje,
- zapewnienie wspomagania finansowego inwestycji przez okresowe zwolnienia, ulgi podatkowe,
- przekazanie na warunkach preferencyjnych terenów pod inwestycje turystyczne lub wnoszenie ich jako własny wkład,
- dzierżawa obiektów komunalnych na działalność turystyczną.

Powyższą ofertę można wzbogacić o szereg innych narzędzi ekonomicznych. Wskazane są jednak te, które w znaczny sposób nie uszczuplą dochodów gminy, np. gwarancja kredytu, rozłożenie zobowiązań w czasie. Propozycją jest stworzenie profesjonalnego doradztwa w zakresie przepisów prawnych, finansowych, podatkowych, warunków urbanistycznych i innych związanych z realizacją inwestycji.

Zadania, jakie będą podejmowane w przyszłości w gminie, są faktycznie wytycznymi strategii. Większość realizowanych inwestycji będzie miała charakter przedsięwzięć publiczno-prywatnych. Władze gminne będą patronować rozwojowi głównie poprzez instrumenty ekonomiczne, a wykonawstwo i finansowanie będzie się znajdować w rękach inwestorów.

2. Działania promocyjne i ofertowe. Najważniejszym celem tych działań jest spopularyzowanie gminy na rynku turystycznym. Wybór działań promocyjnych gminy nie jest szeroki, bo uzależniony w dużym stopniu od rodzaju produktu turystycznego, jaki oferuje gmina i jej możliwości finansowych.

Promocja oferty turystycznej gminy spełnia zasadniczo trzy funkcje:

- informacyjną, której celem jest zapoznanie turysty z istniejącymi produktami turystycznymi,
- reklamującą, której celem jest wyeksponowanie walorów produktów turystycznych,
- konkurencyjną, która podkreśla niepowtarzalność oferty turystycznej.

Podstawowe działania promocyjne gminy sprowadzają się do rozpowszechniania opracowanego pakietu materiałów promocyjnych: folderów, ulotek, informatorów dotyczących poszczególnych produktów turystycznych oferowanych przez gminę (są szczególnie istotnym elementem na wystawach i targach turystycznych). Jednym z najbardziej efektywnych, a równocześnie kosztownych instrumentów promocyjnych gminy, jest udział w giełdach i targach turystycznych. Głównym celem uczestnictwa w tego typu imprezach jest zapoznanie się z nowymi trendami na rynku turystycznym, obserwowanie poczynąń konkurencji, kontakty z potencjalnymi klientami. Działania promocyjne, które władze gminne prowadzą w niewielkim stopniu to, dla przykładu, zamieszczanie ogłoszeń informacyjno-reklamowych w lokalnych gazetach, radio i telewizji.

Obecne działania marketingowe gminy Uście Gorlickie świadczą o tym, iż należy do grupy gmin o dużych możliwościach rozwoju turystyki. Przekonuje nas o tym także stworzona baza danych do Internetu, która obejmuje wszystkie informacje dotyczące produktów turystycznych, na tle ogólnych danych o gminie, a w szczególności zasoby przestrzeni turystycznej gminy, kalendarz imprez odbywających się na terenie gminy.

Cykliczne audycje radiowe, reportaże telewizyjne to propozycja bardzo kosztownej formy promocji. Z tego względu celowa jest integracja w tej mierze aktywności władz gminnych i osób prywatnych, które podobne działania podejmują na własną rękę i z własnych środków.

3. Działania popularyzatorskie i kadrowo-organizacyjne. Rozwijająca się intensywnie turystyka na terenie gminy coraz bardziej wymaga właściwie przygotowanych ludzi. Obecnie obsługą ruchu turystycznego zajmują się często osoby bez odpowiednich kwalifikacji zawodowych,

z różnym stażem pracy oraz różnymi uprawnieniami turystycznymi. W tej sytuacji istotny jest problem kształcenia nowych kadr i doksztalcania już zatrudnionych w branży turystycznej. Kształcenie nowych kadr prowadzą przede wszystkim szkoły średnie i policealne. Doksztalcenie zaś kadr spoczywa w dużym stopniu właśnie na samorządzie gminnym. Wynika to z faktu, że dociera do gminy zasadniczo każda informacja o wszelkiego rodzaju organizowanych szkoleniach, kursach. W jej gestii leży zatem zakomunikowanie i zachęcenie wszystkich zainteresowanych do uczestnictwa w nich. Takie szkolenia pozwalają na odpowiednie przygotowanie zawodowe. Wyższy poziom kwalifikacji wpływa w istotny sposób na efekty ekonomiczne przedsiębiorstw turystycznych (pośrednio na dochody gminy), na prawidłową eksploatację infrastruktury turystycznej i na zadowolenie korzystających z różnych form wypoczynku.

Pracownicy samorządowi, którzy zajmują się rozwojem gospodarki turystycznej, uczestniczą w podobnych kursach. Dzięki nim zdobywają większe umiejętności w zakresie planowania, organizowania i koordynowania działań w sferze turystyki.

Działania popularyzatorskie wśród mieszkańców gminy, w zakresie agroturystyki, jak zostało już wcześniej zaznaczone, prowadzi głównie ODR. Zakres tematyczny spotkań poszerzany jest o coraz to nowe kwestie, których inicjatorem są władze gminne.

Dotyczy on m.in.:

- rachunku ekonomicznego prowadzenia pensjonatu rodzinnego i obiektów turystycznych (możliwość uzyskania w miarę wiarygodnych danych o dochodach z tytułu turystyki z terenu całej gminy),
- produkcji zdrowej żywności jako znaczącego źródła dochodów – możliwość uzyskania atestu Ekolandu,
- wykreowania „twórczości ludowej” jako obiektu zainteresowania turystycznego.

Opracowanie strategii rozwoju gospodarczego należy traktować także jako jedno z działań aktywizacyjnych władz gminnych. Powstała koncepcja obejmuje w większości zagadnienia o charakterze turystycznym, a przede wszystkim:

- uwarunkowania rozwoju turystyki, w tym ocenę walorów turystycznych, zagospodarowania turystycznego, analizę dostępności komunikacyjnej,
- program przestrzennego rozwoju turystyki, określenie pojemności turystycznej obiektów i tras turystycznych z projektem dalszego ich zagospodarowania, ocenę możliwości zaspokojenia przewidywanego popytu turystycznego, kierunki i działania ekologiczne w turystyce.

Działanie aktywizacyjne, które uważane jest za podstawowe i w najbliższym czasie powinno być podjęte przez władze gminne, to określenie korzyści ekonomicznych z tytułu turystyki. W gminie Uście Gorlickie przekonanie o gospodarczym znaczeniu turystyki nie w pełni jest poparte znajomością rzeczywistych przychodów gminy z gospodarki turystycznej. Wiedza na temat udziału dochodów z pewnością przyczyni się do wzmocnienia roli turystyki w ekonomice całej gminy, ułatwi koordynację ruchu turystycznego, stworzy możliwość lepszego przygotowania i realizacji planów rozwoju turystyki w gminie. Urząd Gminy na pytanie o wielkość i źródło dochodów z gospodarki turystycznej w budżecie gminy podaje tylko wielkość przychodów z własnej działalności gospodarczej w turystyce, czyli z dzierżawy gruntów, nieruchomości i urządzeń komunalnych pod usługi turystyczne, podatków lokalnych głównie od nieruchomości, opłat lokalnych typu taksa klimatyczna.

Uście Gorlickie jest przykładem gminy, która swój rozwój wiąże z działalnością turystyczną. Nic więc dziwnego, że opracowana w roku 1998 strategia rozwoju gospodarczego gminy kładzie nacisk na przedsięwzięcia bezpośrednio lub pośrednio wpływające na rozwój turystyki. Inicjatywa lokalna w tym zakresie leży nie tylko po stronie władz gminnych, ale także miejscowej społeczności. Działania „aktorów rozwoju gminy Uście Gorlickie” prowadzone są równolegle. Domeną władz lokalnych są głównie przedsięwzięcia na rzecz masowej turystyki w sferze m.in. inwestycyjnej, promocyjnej. Mieszkańcy angażują się w rozwój agroturystyki, a w rzeczywistości we wszystkie formy turystyki rozwijające się na terenie gminy. Wpływają na zmianę profilu gospodarstw rolnych, a tym samym całego rejonu, który z typowo rolniczego staje się stopniowo rejonem turystyczno-rolniczym. Turystyka także w istotny sposób rzutuje na przemiany demograficzne w gminie. Dostrzega się pozytywne zjawisko ograniczonego odpływu ludności do miast.

W gminie realizowany jest wariant, który polega na stymulacji silnego rozwoju wybranych miejscowości. Program aktywizacji pozwala na koncentrację sił władz lokalnych, miejscowej społeczności i środków finansowych na rzecz dalszego lepszego wyposażenia miejscowości:

- Gładyszów – plany stworzenia ośrodka hipoterapii jako kolejnego elementu w atrakcyjnej ofercie turystycznej Stadniny Koni Huculskich,
- Wysowej – stworzenie zaplecza dla równoległego rozwoju funkcji uzdrowiskowej i turystycznej poprzez odpowiednie rozwiązania w infrastrukturze społecznej i gospodarczej.

Staną się one lepszym magnesem przyciągającym turystów, a w następstwie tego zaktywizują rozwój turystyczny innych miejscowości.

Literatura

- Burzyński S., Haładus U., Mol-Jezabek A., Pytlik J., 1997, *Lokalna polityka turystyczna i marketing, materiały szkoleniowe dla samorządowców lokalnych*, Instytut Turystyki w Krakowie.
- Dziubina R., 1998, *Ziemia Gorlicka*, Towarzystwo Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorlickiego i Upiększania Miasta Gorlic z Okolicą, Urząd Miejski w Gorlicach, Społeczny Komitet Upamiętniania Bitwy Gorlickiej, Gorlice.
- Jarosz A. (red.), 1996, *Agroturystyka jako szansa aktywizacji wiejskich regionów turystycznych Małopolski Wschodniej*, Oficyna Wydawnicza Politechniki Rzeszowskiej, Rzeszów.

The activation of Uście Gorlickie district by tourism

Summary

Tourism is one of forms of human social and economic activities. On the one hand, social activity is accomplished as temporary, spatial migrations of populations; on the other hand it boosts activities of local communities to take advantage of the opportunity of receiving tourists. Tourism is also described as "an economic phenomenon" due to the fact that it has become very quickly an active factor of socio-economic development.

The activity in the field of tourist economy requires mutual actions both of governmental and municipal authorities, as well as tourist establishments to increase the competitiveness and economic effectiveness of a tourist product. However, it should be stressed that the approach of the local community towards this field of economic activity must be especially favourable in order to achieve its balanced development and increasing profits. Local authorities, once adopting an accepted conception of tourist development, should accomplish it by means of given tools and instruments of socio-economic policy. Marketing and promotional-information activities can be considered as one of the most significant factors. A very vital factor conditioning a key role of tourism in generating economic activity in a district is its comprehensive perception, not only in terms of one district but also neighbouring district and the whole region.

A contemporary tourist wants to rest in an active way. He is not satisfied with being provided with food and accommodation. Tennis, mountain bikes, horse riding, water sports and similar tourist attractions are an integral part of a tourist package offered by many tourist-oriented districts including Uście Gorlickie. This district has several clear attributes generating the development of tourism, specific scenic features and rich cultural heritage, relatively easy access by means of communication, tourist base of various standards and human resources for organizing tourist events and providing service. No wonder that the strategy of economic development of the district from 1998 has put a particular emphasis on activities directly or indirectly generating the progress of tourism.

The local initiative in this aspect should be shown not only by the local authorities but also by the local community. Activities of “the actors of the development of Uście Gorlickie district” are conducted simultaneously. Main ventures in favour of mass tourism in aspect of investments and promotion are the domain of local authorities. Agro-tourism, and in fact all forms of tourism developing within the district's limits, involve local community, exert an influence on the change of the profile of farms together with the change in the whole region, which is loosing its typical agrarian character and becoming gradually a tourist-agrarian region.

Tourism also influences demographic changes in the district. A favourable phenomenon of a limited migration of people to the towns has been observed.

An option of the programme, which stimulates the strong development of chosen places, has been carried out in the district. The activation programme allows the local authorities and local community with the use of financial means to boost their attempts to improve the town's facilities:

- Gładyszow – plans of creating a hippotherapy centre as another element in an attractive offer of the Stud Farm of Hucul Horses,
- Wysowa – creating the base for the parallel development of the spa and tourist function due to adequate solutions in social and economic infrastructure.

The centres will attract greater number of tourists and, as a consequence, they will generate the tourist development of other places.

Translated by Elżbieta Lubińska